

BEKTAŞI NEFESLERİ VE ÇALÇAKIRLAR KÖYÜNDEKİ ÖRNEKLERİ (Bektashi Nefes And Examples Of These In Çalçakırlar Village)

Filiz KILIÇ*

ÖZET

Edebî bir terim olarak Nefes, Alevi-Bektaşî şairlerince söylenen, ayin-i cem, ikrar ve kurban ayini gibi diğer toplantılarda kendine has bir beste ile okunmak üzere yazılmış şiirlere denir. Alevi-Bektaşî öğretisinin nesilden nesile aktarılmasında nefeslerin önemli bir işlevi vardır. Nefeslerde “katlı anlatım” denilen bir anlatım tekniği söz konusudur.

Balım Sultan Erkânname’sindeki ritüelleri canlı bir şekilde yaşatan Denizli, Çal, Çalçakırlar köyü Türk kültürü açısından önemli bir köydür. Köyde düzenlenen cem ayinlerinde, muhabbetlerde Pir Sultan Abdal, Hatayî, Viranî, Kul Himmet, Bosnavî, Miratî, Seyranî gibi ozanların yanında Halifebaba Yusuf Yıldız ve muhib Süleyman Köktaş’ın nefesleri de okunmaktadır. Söz konusu nefeslerde inanç esasları, ibadet esasları, dinî ve tasavvufî şahsiyetler, dinî ve tasavvufî unsurlar, Türk kültüründeki önemli günler ve diğer motifler başlıkları altında toplayabileceğimiz konular işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nefes, Deyiş, Bektaşî ritüelleri, Çalçakırlar köyü

ABSTRACT

As A Literary word Nefes is the poem which is said by the poets of Bektashism and Alevism. This kind of poems have their own style and said in rituals. These have important functions in transferring Bektashi culture to the following generations. The style which is called “katlı anlatım” is used in these poems.

Çalçakırlar village of Çal, Denizli is an important village which reflects the rituals of Balım Sultan Command. In the cem rituals which were done in that village, the poems of Pir Sultan Abdal, Hatayî, Viranî, Kul Himmet, Bosnavî, Miratî, Seyranî, Halifebaba Yusuf Yıldız and muhib Süleyman Köktaş are said. These poems are about believes, religion, sufistic people and sufism. These can be combined under the title of important days in Turkish culture and other motifs.

Key Words: Nefes (poem), Deyiş, Bektashi Rituals, Çalçakırlar Village.

Alevi-Bektaşî kültüründe şiir geleneği çok köklüdür. Bu öğretinin nesilden nesile aktarılmasında gerek şiirlerin gerekse bu şiirlerin bestelenmiş şekillerinin önemli bir işlevi vardır. Alevi-Bektaşî şiirleri içinde en tanınmış ve en yaygın olanı *nefes*lerdir. Nefeslerin etki alanı o kadar geniştir ki, Bektaşî şiirleri genelde “nefes” adıyla anılır hâle gelmiştir.

Nefes, soluk, hafif rüzgar, uzun söz, mühlet, bolluk, genişlik anlamlarına gelen Arapça bir kelimedir. Nefes, aynı zamanda edebî bir terimdir. “*Alevi-Bektaşî şairlerince söylenen âyin-i cem’lerde, diğer toplantılarda (ikrar ve kurban âyini vb. gibi) kendine has bir beste ile okunan, böyle okunmak için yazılmış şiirlere denir. Şekil itibarı ile koşmalar gibi dörtlüklerle yazılır. Konusu ekseriya tasavvuf, şia akideleri, tarikat akideleri ile ilgilidir. İçlerinde lirik mahiyet gösterenleri de vardır*” (Dergâh, 1990: 5) . “*Bektaşiler aşktan, didardan, sakiden, badeden, azizlerin menkıbesinden, yoldan, erkândan bahseden manzumelere nutuk, bestelenmiş olursa nefes derler. Bu nefeslerin içinde on iki imamın adları geçerse düvaz, Hz. Peygambere övgü olarak yazılmışsa na’t-ı nebi, Hz. Ali’ye övgü ise na’t-ı Ali, Hz. Hüseyin’in matemini dile getiriyorsa mersiye denir*” (Koca, 1987: 5). Nefeslerin dili genellikle sade bir Türkçedir. Başta 11’li hece vezni olmak üzere 7’li, 8’li hece vezniyle yazılırlar. Aruz vezni ile yazılmış olanları da vardır.

Nefeslerde konular her zaman özel bir anlatım tarzıyla, kelimelerin mecazî kullanımlarıyla işlenmektedir. Örneğin, çok kullanılan içki (dem, bade, dolu) manasına gelen kelimeler mürşidin irşadı; meyhane, irşad alınan yerdir. Bu mecazi kullanımın Bektaşî öğretisini Bektaşî olmayanlardan saklama ya da nasipli Bektaşinin aklını kullanarak yolun öğretilerini algılamalarını sağlamaktır. Burada Belkıs Temren’in (1994: 92) “katlı anlatım” olarak tanımladığı anlatım tekniği söz konusudur: “*Bektaşî dilindeki “katlı anlatım” özelliği*

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi; Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Müdürü.

nedeni ile bir kelimenin bazen birden çok anlamı bulunmaktadır. Dinleyen kişinin yorumlayabilme seviyesine göre bu kelime anlam kazanmaktadır. Bu nedenle kelimeleri değiştirip yerine başka bir güncel kelime koymak son derece zordur. Bunun yerine sohbetlerde kelimenin çeşitli manaları üzerinde durularak eğitim verilir, ancak esas kelime değiştirilmez.” Böylece terimler her okunuşta dinleyicide farklı anlamlar uyandıracak ve o kişinin daha çok şey öğrenip zevk almasını sağlayacaktır.

Nefeslerin Bektaşiler için taşıdığı anlamı Turgut Koca ve Zeki Onaran’ın *Güldeste: Nefesler-Ezgiler* (1987: 7-8) adlı kitabından alınan şu cümleler samimi bir şekilde ifade etmektedir:”*Erenlerin baş çeşmesi, evliyalar hüknârı Hacı Bektaş-ı Veli’nin bitmez tükenmez aşk pınarından fışkıran sevgileri sazla, sözle dile getiren ozanların nefeslerini kutsal şölenlerde, Ali sofrasında canlar coşkuyla ve zevkle okurlar. Bu nefesler notaya alınmadığı için (daha sonra bir kısmı notaya alınmıştır ki bu kitabın hazırlanış amaçlarından biri de budur) ezgileri belleklerde korunmaya çalışılır. Çoğu zaman ezgilerin orijinalliği yitirilerek yerel lehçelerde (bu terim ağız olmalı) tahrip edilir. Halk müziği ile karıştırılır. Aslında bu müzik türü (Hulk) müziğidir. Yapısında kutsallık vardır. İnsanın ruhunu mana evrenlerine yükselterek madde cenderesinden kurtarır. Gönüllere neşe, fikirler genişlik, gözlere aydınlık verir. İnsanı yaratıcısına yaklaştırır. İnsanları sevmeyi öğretir. Yaşama bağlar. Kötülüklerden arıtır. Çalışmayı yeğler. Nazenin eğitim düzeninin bir parçasıdır. Türk insanının Horasan’dan Küçük Asya’ya ve Balkanlara taşıdığı kültür mirasının yenilemiş bir uzantısıdır”.*

Nefesler içerikleri açısından çeşitli başlıklar altında tasnif edilmişlerdir. Bunlardan Turgut Koca’nın açıklayıcı özellikler de taşıyan tasnifi şu şekildedir:

- Tanrı sevgisi ve Tanrı’nın özünden özüne olan kutsal sevgi,
- Bu kutsal sevgiden (hubb-i zâti) evrenin yaratılmış olması,
- Kutsal sevgi gereği ile, Muhammed – Ali’nin oluşması,
- Allah – Muhammed – Ali sevgisinin, bir bütün olma gerçeği,
- Bu sevgiden birinin eksikliğiyle, insanın bayağılaşması, bu sevgi arınması gerektiği,
- Ehl-i Beyt’in, arı ve arıtıcı olması nedeniyle, insanın “masum” olan “On iki İmama” bağlama gereği,
- İnsanın Tanrısal gerçeği bulabilmesi ancak, kâmil insanın eğitimiyle olabileceği,
- Üçler, beşler, kırklar diye tanımlanan “gaip” Erenlerin Tanrısal tasavvuf için görevlendirilmiş olduğunun bilinci
- Şehit katarının başbuğu, İmam Hüseyin ve onun kişiliğinde bütün şehidler için yas tutma, onları ağıtlarla anma, gözyaşlarıyla yasını yenileme, kan dökücü zalimleri lânetleme, yalancı ve çıkarıcıları kınama,
- Vahdeti vücud, yani varlığın birliğini anlama, nokta ve harflerdeki sırları çözme,
- Tanrı dostları olan, Evliyalara saygı göstermenin Müslümanlığın gereği olduğu, bu velilerin olağan üstü hayat hikâyelerini dile getirme,
- Hacı Bektâş Velî’nin, İmam Ali ile özdeşmesi,
- Peygamber ailesi Âl-i Muhammed’in, Kur’ân ile ikiz tev’amân olması dolayısıyla, Peygamber ailesinin, Kur’ân ailesi olduğu,
- Özün zâtın, niteliklerin sıfâtın ve ef’alin birliğini akılsal ve duygusal âlemde idrak etme,
- Her canlının tekrar Tanrı’ya döneceğini, Tanrı’nın gerçek sevgili olduğunu, kavrayan bir âşığın, o gerçek sevgiliye naz ve niyaz ile manada söyleşide

bulunma, Tanrı'ya yaklaşmak korku ile değil, ancak sevgiyle olacağından teklif ve tekâlüften kurtulma,

- Tarikatın yol, yöntem, töre ve aktörlerinin tanıtılması ve öğretilmesi (1990:4-6).

Türkiye’de Babagân Bektaşî koluna dahil olup Balım Sultan ekolünü devam ettiren yerleşim birimi çok azdır. Bu bakımdan, Denizli, Çal, Çalçakırlar köyü, Ege yöresinde, nüfusunun tamamının kendisini Bektaşî olarak tanımlaması ve halkın Balım Sultan erkânnamesine göre ritüellerini canlı bir şekilde yaşatması açısından önemlidir¹. İşte, bu yazının konusu Çalçakırlı Halifebaba Yusuf Yıldız² ve muhib Süleyman Köktaş³’ın nefeslerinin genel bir tanıtımı üzerinedir⁴. Süleyman Köktaş’ın 68 nefesi, Yusuf Yıldız Halifebaba’nın 7 nefesi tespit edilerek şekil ve içerik açısından değerlendirilmiş, şiirlerden seçilen örnekler de makaleye alınmıştır.

Anadolu Alevi-Bektaşî geleneğindeki yaygın olarak görüldüğü gibi Çalçakırlar köyündeki cem ayinlerinde ve muhabbetlerinde de Pir Sultan Abdal, Hatâyî, Virânî, Kul Himmet, Bosnavî, Miratî, Seyrânî vb. ozanların nefesleri okunur. Çalçakırlar’da bu ozanların yanında Halifebaba Yusuf Yıldız ve muhib Süleyman Köktaş’ın yazdığı nefesler de okunmaktadır.

Köyde cem ayinlerinde ve muhabbetlerde okunan şiirler için yaygın olarak *nefesin* yanında *duvaz imam* ifadeleri de kullanılmaktadır. Nefes ve duvaz-ı imam okuyan “güvende” unvanlı hizmetli, âşık bulunur. Fakat Baba da dâhil isteyen canlar nefes ve duvaz imam okuyabilir. Nefes ve duvaz imam okunurken herhangi bir zaman sınırlaması yoktur. Kişi, istediği nefes ve duvaz imamı müsaade alarak okuyabilir. Güvendeler, nefes okurken yaygın olarak bağlama kullanırlar. Diğer erenlerden nefes okuyanlar nefesleri enstrümentsiz sözlü halde okurlar. Nefesler okunurken bir makam sınırlaması ve özel bir uygulama yoktur. Güvendeler ve cem erenlerinden nefes okuyanlar yaygın olarak okudukları nefesleri ezbere bilirler. Fakat ezbere nefes bilmeyen, sözlerini unutanlar nefes defterine bakarak da nefes icra edebilirler. Atalarından, büyüklerinden kendilerine intikal eden sözlü haldeki nefesler, duvaz imamlar nefes defterine geçirilirken orijinal ve otantik halinin korunmasına dikkat edilmektedir.

Halk şiirinin genel olarak redife dayalı ses örgüsü Yusuf Yıldız ve Süleyman Köktaş’ın nefeslerinde de görülmekle birlikte kafiye kullanımı açısından zaman zaman aksamalar mevcuttur. Nefesler koşma formunda, dörtlükler halinde yazılmışlardır. Nefeslerde

¹ Bu yazı, yine bu sayıda yer alan “*Bektaşîlik Üzerine Değerlendirmeler ve Çalçakırlar Köyü Örneğinde Bektaşî Kültürü*” adlı makaleyi tamamlayıcı mahiyettedir.

² Yusuf Yıldız Halifebaba, 1934 yılında Çalçakırlar köyünde doğmuştur. İlkokul mezunudur. Evli olan Yusuf Baba, tüm hayatını köyünde geçirmiştir. 1972 yılında muhib olarak İbrahim Şahin Baba’ya bağlanan Yıldız, 1978 yılında Asım Giritlioğlu Baba’dan dervişlik hizmeti görmüştür. 1986 yılında Bedri Noyan Dede baba tarafından babalık icazeti verilen Yusuf Yıldız, 1998 yılında Mustafa Eke Dede baba tarafından halifebabalığa yükseltilmiştir. Baba, şu anda Çalçakırlar köyünde Mustafa Eke Dede baba’ya bağlı olarak Halifebaba sıfatıyla hizmet görmektedir. Geleneğe uygun olarak Yusuf Yıldız Halifebaba’nın kendine ait nefes ve duvaz imamları bulunmaktadır.

³ Süleyman Köktaş, 1930 yılında Çalçakırlar köyünde doğmuştur. İlkokul mezunudur. Evli olan Süleyman Köktaş, tüm hayatını köyünde geçirmiştir. 1985 yılında muhib olarak Burdur, Yeşilova ilçesi, Niyazlar köyünden Haydar Yılmaz Baba’ya bağlanmıştır. Süleyman Köktaş, halen “muhib” olarak Bektaşî kültürü içerisinde yer almaktadır. Süleyman Köktaş’ın kendine ait Bektaşî kültürünü çeşitli temalarla işleyen şiirleri bulunmaktadır.

⁴ Bu bağlamda makale yukarıda söz konusu edilen “*Bektaşîlik Üzerine Değerlendirmeler ve Çalçakırlar Köyü Örneğinde Bektaşî Kültürü*” adlı makaleyi tamamlayıcı mahiyettedir. Söz konusu nefesleri elde etmemde yardımlarını gördüğüm Avukat Şakir Keçeli Bey’e teşekkür ederim.

daha çok 11’li hece ölçüsü kullanılmış olmasına rağmen 8’li hece vezniyle kaleme alınan örnekler de mevcuttur. Az da olsa vezin aksamaları vardır.

Yıldız ve Köktaş’ın şiirleri konuları açısından şu şekilde tasnif edilebilir:

A- İnanç Esasları

1. Allah inancı- sevgisi
2. Kitap inancı
3. Peygamber inancı

B- İbadet Esasları

1. Namaz

C- Dini ve Tasavvufi Şahsiyetler

1. Hz. Ali sevgisi
2. On iki imam
3. Hacı Bektaş Veli ve Tarikat Uluları
4. Üçler – Yediler – Kırklar

Ç - Dini ve Tasavvufi Unsurlar

1. Tarikat
  - Tarikat adâbı ve Tarikata giriş
2. Vahdet-i vücud
3. Anasır-ı Erba
4. Tevbe
5. Gönül

D – Önemli Günler

1. On Muharrem / Kerbela
2. Nevruz
3. Hıdrellez

E – Diğer Motifler

1. Dünya / Dünyanın geçiciliği
2. Dinî ve kutsallık atfedilen mekânlar
3. Kendilerince kendileri⁵

⁵ Bu başlık Abdülbaki Gölpınarlı’nın tasnifinden alınmıştır. Gölpınarlı, Alevî-Bektaşî Nefeslerini “Kendilerince Kendileri, Düvazdeh İmam, Mersiyeler, Birlik, Devriyeler, İran’a Bağlılık, Övüş, Ahlak ve İnançlar, Erkandan Bahseden Şiirler, Söz, Giyim-kuşam, Aşk, İnançları Tenkit, Kadın Davası, Realite-Yaşayış Aşkı ve İnsanı Görüş” başlıkları altında incelemiştir. Kendilerince Kendileri başlığı altında An7E3

4. İlim
5. Hasbihal tarzı şiirler
6. Bedri Noyan Dedebaba'ya Duyulan Sevgi

Nefeslerde samimi bir anlatım tarzıyla ve yalın bir şekilde işlenen temalar, Turgut Koca'nın yukarıda verilen nefes tasnifiyle örtüşmektedir. Bazı nefeslerde birden fazla konunun işlendiği ya da kavramın geçtiği görülecektir. Ancak, şiirler içerik açısından sınıflandırılırken bir şiirde ağırlıklı olarak işlenen konu dikkate alınmıştır. En çok işlenen konu 7 şiirle düvaz-imamlardır. Oniki imamı anlatan Dövazdeh, Dövaz-imam olarak bilinen bu nefesler "Düaz" başlığı altında verilmiştir.

A- İNANÇ ESASLARI

1) Allah İnancı / Sevgisi⁶

1

Almışlar benliği bayrak çekerler
Benlik tohumunu halka saçarlar
Ortaya bir laf atsam beni biçerler
Gel gönül seninle Hakk'a gidelim

Ne kadar konuşsam tesir olmuyor
Hak hakikat hiç yerini bulmuyor
Benlik ondan üstün üstün oluyor
Gel gönül seninle Hakk'a gidelim

Bir süal sorsam bana gülerler
Haklı sözlerimi hemen ezerler
Doğru konuşana kabir kazarlar
Gel gönül seninle Hakk'a gidelim

Biz işlere böyle böyle girmedik

---

içiyoruz diye Muhammed soyundan nasib aldıklarını, övünerek söylerler.... Onlarca, Muhammed Peygambere isnad edilen ve ümmetim, yakında yetmiş üç bölüğe ayrılacak; bu bölüklerin hepsi de cehennemdedir, ancak biri kurtulmuştur, mealindeki hadiste anılan kurtulmuş bölük kendileridir. Bu inançtan dolayı da kendilerine Gürûh-ı Nâci yani kurtulmuş sürü adını verirler. Kendilerine olan inançları pek büyüktür. Bu inancı, çeşitli nefeslerle anlatırlar." (Gölpınarlı, 1963: 22).

⁶ Şiirler nefes defterinde yazıldığı şekilde, bölgesel ağız

Sözümüzün yerlerini bulmadık
 Benlik davasını orda komadık
 Gel gönül seninle Hakk'a gidelim

Gönül çivt olursa Hak'a gidelim
 Çivt gönülleri biliyor herkez
 Âdem konuşurken sapredin biraz
 Gel gönül seninle Hakk'a gidelim

Dünya yıkılıp da altında kalma
 Beterin beterini aklından çıkarma
 Seni sevenlerin kalbini kırma
 Köktaş gel seninle Hakk'a gidelim

2

Sevdim seni deli gibi
 Gökyüzünde turna gibi
 Çeşmelerde kurna gibi
 Âşık oldum ben Mevlâ'ya

Coşkun akan seller gibi
 Sıcak esen yeller gibi
 Yeni açan güller gibi
 Âşık oldum ben Mevlâ'ya

Yümsek dağlar gibi
 Eteğinde beller gibi
 Çağa gelmiş asger gibi
 Âşık oldum ben Mevlâ'ya

Yeni doğmuş günler gibi
 Gökten yağan yağmur gibi
 Üzüm veren bağlar gibi
 Âşık oldum ben Mevlâ'ya

Kış gününde karlar gibi
 Ayaz tutan buzlar gibi
 Gelin olacak kızlar gibi
 Âşık oldum ben Mevlâ'ya

Yemiş veren ağaç gibi
 Dalda öten bir kuş gibi
 Bu Süleyman Köktaş gibi
 Âşık oldum ben Mevlâ'ya

2) Kitap İnancı

Dört kitabı bizler birlik tutarız
 Biz onların yollarına gideriz
 Onları anarak düa ederiz
 Gece gündüz Allah Allah diyerek

İncil İsa'daysa Kur'an Ahmet'te
 Tevrat Musa'daysa Kur'an Ahmet'te
 Muhammet Mustafa hazır orada
 Gece gündüz Allah Allah diyerek

Âdem'in yapısı ilim kapısı
 Dört kitabı tutar dünya hepsi
 Bizlerin kalbinde vardır hepsi
 Gece gündüz Allah Allah diyerek

Sanmayın canlar dünya boş deyil
 Ne gelirse başımıza alalım gayil
 Keş olma Süleyman birazcık ayıl
 Gece gündüz Allah Allah diyerek

3) Peygamber İnancı

Kenan ellerinde Yusuf'u saldılar
 Canlı olarak kuyuya atdılar
 Köle diye kervancıya satdılar
 Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um diyi

Bir kervancı geldi Yusuf'u aldı
 Hayıra girip de cennetlik oldu
 Kervancı Yusuf'tan bereket buldu
 Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um diyi

Mısır'ın Aziz'i Yusuf'u aldı
 Züleyha Yusuf'a ço(k) âşık oldu
 En sonunda Yusuf muradın aldı
 Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um diyi

Firavun Yusuf'u zindana attı
 Gördüğü rüyanın yorumunu yaptı
 Yusuf o rüyanın aslını çözdü
 Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um diyi

Zindanda dururken kervancı geldi
 Kervancıya Yusuf bir akça verdi
 Yakub'a selamımı söyleyin dedi
 Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um diyi

Yakup selamı alınca güldü
 Yusuf'un kokusu burnuna girdi
 Yusuf'un sağ olduğunu o zaman bildi
 Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um diyi

Yusuf'un kokusu burnunda tüter
 Gam çektirme ona Allah'ım yeter
 Yakup peygambere ölümden beter
 Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um diyi

Kenan ellerinde bir kıtlık oldu
 Yakup oğulları Mısır'a vardı
 Binyamin de yine Mısır'da kaldı
 Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um diyi

Binyamin'le Yusuf kardeş oldular
 Diyer kardeşleri af istediler
 Yakup Binyamin Yusuf bir oldular
 Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um diyi

İki oğul bir baba toplandı
 O kara günleri hemen aklandı
 Süleyman Köktaş bu yazıya katlandı
 Güler Yakup güler Yusuf'um diye

B- İBADET ESASLARI

1) Namaz⁷

Halkalandım halka namazı kıldım
 Bütün öğütleri kitaptan aldım
 Ben on iki postu burada gördüm
 Namazımız kabul edin erenler

Erenlerin sağı solu olamaz
 Bu menzili görmeyenler bilemez
 Gözü görse de asla göremez

⁷ Bektaşî kültüründe meydanevi küçük evrendir. Meydanevindeki belli sembolik yapılar aracılığı ile geleneğin ontolojik ve epistemolojik unsurları tanımlanmaya çalışılmaktadır. Eşik, küre, taht-ı Muhammed, niyaz taşı, çerağ, post gibi objeler bu algılaşımın temel parçalarıdır. Bektaşîker meydanevini ve meydanevinde gerçekleştirilen pratikleri en kutsal inanç uygulamaları sayarlar. Bu örgünün merkezine kâmil insan motifini yerleştirirler. Kâmil insan her hâliyle örnek insan olup Bektaşîliğin ideal tipidir. Bektaşîlere göre kâmil insan mutlak varlığın nurunu gönül ve cemaline yansıtmış olandır. Dolayısıyla kâmilin cemali ve gönlü ilahi güçten nasiplenendir. Bu ritik üzerine meydanevinde bahsedilen sembollere niyaz, “cemâl cemâle” buluşma, Bektaşî kültürüne göre, “vahdet-i vücud”, “vahdet-i mevcut” telakkilerinin somutlaşmış görüntüsüdür. Bektaşîlere göre, Kuran-ı Kerim’de “salat” olarak vahyedilen onların gerçekleştirdikleri niyazdır. Niyazları inanışlarına göre namazları ve dualarıdır.

Namazımız kabul edin erenler

Onu yanlış görüyoruz bazımız
Bin namaza bedel bir niyazımız
Kütübühüde yazar bizim yazımız
Namazımız kabul edin erenler

Namazımız bizim kırklar namazı
Kırkların kırkının birdir avazı
Kırkların bir inmiştir kanı
Namazımız kabul edin erenler

Arşı ala yümsek bir yer deyildir
Ora arzu eden yine beyindir
Kırkları sevmeyen zaten hayındır
Namazımız kabul edin erenler

Namazın ne olduğunu bilelim
Kırkların postuna niyaz edelim
Süleyman Köktaş'a nazar kılalım
Namazımız kabul edin erenler

C- DİNİ VE TASAVVUFİ ŞAHSİYETLER

1) Hz.Ali Sevgisi

Geceleri aylar doğup iniyor
Zülfikarı almış Ali'm geliyor
Altında Düldülü yollar alıyor
Tanrı'nın aslanı Ali'm geliyor

Sabah doğan güneş akşam iniyor
Sam yelleri esip göğe ağıyor
Kan suyunu geçmiş aslan gidiyor
Tanrı'nın aslanı Ali'm geliyor

Kan kalesinden düşman bakıyor
 Hayber kapısının kulpu kopuyor
 Müslüman olanlar akın yapıyor
 Tanrı'nın aslanı Ali'm geliyor

Bir nara atınca kale uyandı
 Celallandı Ali sana dayandı
 Müslüman olmayan kana boyandı
 Tanrı'nın aslanı Ali'm geliyor

Süleyman Köktaş böyle her zaman
 Kaleden insanlar söyler el-aman
 Oldular sonunda Müslüman tamam
 Tanrı'nın aslanı Ali'm geliyor

2) On İki İmam

DÜAZ

İşgence yaptılar Ali soyuna
 Hancer attılar ciyer bağına
 Zehir verdiler Hasan oğluna
 Lanet olsun Emevi'nin soyuna

Fırat'ın suyunu yasak ettiler
 Abbas'ın koluna oklar attılar
 Hüseyin'i şehit edip keddiler
 Lanet olsun Emevi'nin soyuna

Zeynel'i şehit edecek oldular
 Hubbe okumayı haklı buldular
 Ümmügülsün'e hak verdiler
 Lanet olsun Yezid'in Emevi'nin soyuna

İmam Bakir'in imamlık hakkıdır
 İmam Cafer Bakir'in oğludur
 Ehlibeyt uğruna ciyeri dağlıdır
 Lanet olsun Yezid'in Emevi'nin soyuna

Musa Kazım ehlibeytin başında
 Şehit ettiler elli beş yaşında
 İmam Rıza'nın mezar taşında
 Lanet olsun Yezid'in Emevi'nin soyuna

Köktaş der ki Muhammet Tagi
 Onuncu imamdı ol imam Naki
 Hasan Ali Asgeri Muhammet Meyti (Mehdi)
 Lanet olsun Yezid'in Emevi'nin soyuna

3) Hacı Bektaş Veli Ve Tarikat Uluları

Varacam yanına yollar dolaşık
 Bizim aramızda işler karışık
 Bazı insanların kalbi karışık
 Geldim huzuruna pir Hacı Bektaş

İbret denizinde ilim teknesi
 Benim yurdum tarihlerin sayfası
 Benim köyüm Bektaşiler destesi
 Geldim huzuruna pir Hacı Bektaş

Basmış idim atmış iki yaşına
 Rehberimi aldım yanı başıma
 Erakemi giydim bugün başıma
 Geldim huzuruna pir Hacı Bektaş

Yollarda gelirken gördüm Arabi

Yanımda oturan baba Turabi
 Tarikat yoluna ciğeri dağlı
 Geldim huzuruna pir Hacı Bektaş

Kazam Çal ise ilim Denizli
 Pirim siyah değil sarı benizli
 Gözlerimden akan kan ile yaşı
 Silmeye geldim pir hacı Bektaş

Süleyman Köktaş'ım dağlar aşmışım
 Aşk şarabı verenlerden içmişim
 Kızıl ırmak üzerinden geçmişim
 Geldim huzuruna pir Hacı Bektaş

4) Üçler – Yediler – Kırklar

Pirler huzurunda direnip duran
 Onların yolunda giderek ölen
 Ölmese bile yolunda kalan
 Allah bir Muhammet Ali'den olur

Benim pirim aslandır bilene
 Sohrası nimettir dostlar yiyene
 Gönlünü verip nasip alana
 Allah bir Muhammet Ali'den olur

Pirlerin ocađı âdem kalbinde
 Yazar insanların alnında
 Bilir isen Allah senin kalbinde
 Allah bir Muhammet Ali'den olur

Gönül çıksa bu gün arşı alaya
 Niyaz etse Hacı Bektaş Veli'ye
 Soyunu sorsan yine varır Ali'ye

Allah bir Muhammet Ali'den olur

Süleyman Köktaş kendine konuş
Eğer o soydan var ise geliş
Kırkların cemine niyaza giriş
Allah bir Muhammet Ali'den olur

Ç – DİNİ VE TASAVVUFİ UNSURLAR

1) Tarikat – Tarikat Adabı / Tarikata Giriş

Dinleyin mihmanlar bir söz söylesem
Kelle eyip Hak'a niyaz eylesem
İçerimde cevherimi söylesem
Bilmediğim bildirsенiz olmaz mı

Kapı ile ocak derviş oldular
Bütün canlar orda Hak'ı buldular
Saçlı taçlı içeriye doldular
Âşık maşuk bir tutsanız olmaz mı

Babayı muhibi âşığı seçmişim
İlmimi kitaplardan almışım
Âşık olup aynı ceme girmişim
Evliyayı enbiyayı bilsek olmaz mı

Niyet edip aynı ceme girmişim
Kırklar meclisini orda görmüşüm
Sümme veccullahı orda demişim
Bütün canlar böyle olsa olmaz mı

Süleyman Köktaş böyle söyleyom
Şu yalan dünyada gönül eyleyom
Yoksa fakir bunda yalan mı söyleyom
Dirlik birlik oluvesek olmaz mı

2) Vahdet-i Vücut

Dünyayı kurdu kuranı bilmeyiz
 Elesti bezminden geleni bilmeyiz
 Onlarda gelen nuru bilmeyiz
 Acap ne olacak halimiz bizim

Yalan yanlış atmayalım bir nara
 Bu dergahı sanmayalım bir mara
 O Allah'ı sen kendinde ara
 Acap ne olacak halimiz bizim

En büyük Kâbe'dir bizim kalbimiz
 O Kâbe'yi tavaf eden hangimiz
 Kırılan kalbi düzeldemez birimiz
 Acap ne olacak halimiz bizim

İçimizde biri benlik yaparsa
 Benliği sevmeyen geri kaçarsa
 Ermeyen meyveyı bizler biçerse
 Acap ne olacak halimiz bizim

Süleyman Köktaş coştı çağladı
 Şu dünyanın işlerine ağladı
 Süleyman'ı Süleyman'a bağladı
 Acap ne olacak halimiz bizim

3) Anasır-ı Erba

Topraktan Toprağa

Topraktan geldim toprağa giderim
 Kendi vücudum kendim yederim

Toprak oldu yine benim kaderim
Meleklerin sualine ne derim

Ömür bahçemin gülleri soldu
Solun bahçeme bülbüller konu
Bütün vücudum toprakla doldu
Ceprail'in sualine ne derim

Musallaya kodular beni burda
Namazımı kıldılar benim orda
Bir kariplik girdi bana kabirde
Azrail'in sualine ne derim

Eyilik kötülük dünyada kaldı
O buğday tenlerim sarardı soldu
Görmeyen gözlerim yaş ile doldu
Mikail'in sualine ne derim

Süleyman Köktaş dünyadan geldim
Bütün varlığım dünyada kodum
Fakir bu yazıyı bilerek yazdım
Ne getirdin derler ise ne derim

4) Tevbe

Eyilik Allah'tan zulüm kuldandır
Bahtımın karası bütün ondandır
Hüseyini şehit eden bütün kuldandır
Kusurum varsa af et Allah'ım

Aklımda yok iken başıma geldi
Bir dostun gülü başımı deldi
Aklım başıma o zaman geldi
Kusurum varsa af et Allah'ım

Erenler dağında koyun güderim
 Elçi koyunlarla sohbet ederim
 Eşikten makama doğru giderim
 Kusurum varsa af et Allah'ım

Mürşüt huzurunda boyun bükerim
 Müşteri olursa ilim satarım
 Muharrem ayında oruç tutarım
 Kusurum varsa af et Allah'ım

Dağları gezdim av bulamadım
 Hacı Bektaş gibi yar bulamadım
 Mansur'un asıldığı dar bulamadım
 Kusurum varsa af et Allah'ım

Ey Süleyman Köktaş fazla konuşma
 Gidip bir cahile ilim danışma
 Sözün garip olcak yere konuşma
 Kusurum varsa af et Allah'ım

5) Gönül

İşte gönül çıksa arşı alaya
 Çıkması güç inmesi güç
 Gönülün Kabe'si oluyor hac
 Gitmesi güç dönmesi güç

Gönül seni ni yıpratıyom ben
 Aklını bile parçalayom ben
 Zerre kadar inceleyom ben
 Parçası güç incesi güç

Gönül yine sen kalbini yokla

Hiç su görmeden içini pakla
Mürşüdün verdini içinde sakla
Saklaması güç tutması güç

Bu sırrı yazan okuyan bilmez
Giden gelmez geleni durmaz
Doğdunu bilmez öldünü bilmez
Doğması güç ölmesi güç

Ey Süleyman ortada kaldın
Mansur'un darında el pençe durdun
Allah'ın aşgına asikar oldun
Allah'a olması güç durması güç

D – ÖNEMLİ GÜNLER

1) On Muharrem / Kerbela

On Muharrem günü yandı yüreğim
Şah Hüseyin nerde nasıl göreyim
Canımı uğruna ben de vereyim
Şah Hüseyin nerde nasıl göreyim

Şafaklar atınca şahım uyandı
Öğlenin vaktinde kana boyandı
Bütün yaralara nasıl dayandı
Şah Hüseyin nerde nasıl göreyim

Günlerini sordu Cuma dediler
Vakitleri sordu öğlen dediler
Kıpleye çevirin olmaz dediler
Şah Hüseyin nerde nasıl göreyim

Kıpleye çevrildi namaza durdu
Ömer Zilcevşen enseden vurdu

Bütün ehlibeytin canına gıydı
Şah Hüseyin nerde nasıl göreyim

Bir tas su isdedi su vermediler
Susuzken kesecez seni dediler
Kellesini mızraklara asdılar
Şah Hüseyin nerde nasıl göreyim

Çalgılar vuruldu şenlik yaptılar
Kellesini alıp toplar yaptılar
Zeynep Ümmügülsün saçlar yoldular
Şah Hüseyin nerde nasıl göreyim

Süleyman Köktaş'ın kalemi bitti
Hüseyin'in kellesi Şam'a da gitti
Lanet Yezit şahın yüzüne baktı
Kerbela şahını nerde göreyim

2) Nevruz⁸

Kışlarımız bitti sümbüller açtı
Sultan nevrurun geldiği gece
Sultan nevruz diye bülbüller öttü
Hazreti Ali'nin doğduğu gece

Martın yirmisinde Cuma gününde
Babaların dervişlerin yanında
Bekleyorduk nevruz geldi o günde
Aliyülmurtaza doğduğu gece

⁸ Ortadoğu ve Asya kültürlerinde önemli bir kültür unsuru olan Nevruz, Alevi-Bektaşî geleneğinde kutsallık atfedilen önemli günlerdendir. Doğu kültürlerinde Nevruz, baharın başlangıcı olarak algılanıp birey ve toplumun tekrar doğa ile kucaklaşması şeklinde yorumlanmıştır. Alevi-Bektaşî söylem, Nevruza “bugün Hz. Ali'nin doğum günüdür” dinî motifini de ekleyerek inanç dünyalarında içselleştirmişlerdir. Alevi-Bektaşî topluluklar tarihten günümüze 21 Mart gününü türbeleri kutsayarak, kurbanlar keserek ve cem ayinleri düzenleyerek kutlamaktadırlar.

Şah-ı velayet dünyaya geldi
 Bütün dağlarımız hepsi güllendi
 Kurtlar kuşlar birden dillendi
 Aliyülmurtaza doğdu gece

Şah-ı velayet doğdu anadan
 Bütün putlar kalktı birden aradan
 Kaineti teslim etti ona yaratan
 Aliyülmurtaza doğdu gece

Yıl dönümü geldi sultan nevrüzda
 Kutlamamız lazım bizim aslında
 Mahlukatlar uyandı tamam o günde
 Aliyülmurtaza doğdu gece

Süleyman Köktaş coştı ağalar
 Yeşillendi bütün dağlar ovalar
 Şenlik yaptı bütün canlılar
 Şah-ı velayetin doğduğu gece

3) Hıdrellez

Beşinci ayımız Mayıs ayıdır
 Ayın altısında Hızır günüdür
 Dümülcü sultan burda övünür
 Niyazına geldim Dümülcü Sultan

Dinleyin mihmanlar ibadat yeri
 Bir taraftan da seyrangah yeri
 Muhammet Ali kodu bu yolu
 Niyazına geldim Dümülcü Sultan

Dinleyin sözlerim ey adem
 Dümülcü sultan alçacık adam

Adak ırakları buraya adan
Niyazına geldim Dümülcü Sultan

Kıplesine erenler sultanı almış
Batısında Hacı Bayram'dan kalmış
Aslı kayıp erenler olmuş
Niyazına geldim Dümülcü Sultan

Yatacak yerin yok mu engine yattım
Yağmur düasını sen tapu mu ettin
Niyaz kayayı gözcü mü yaptın
Niyazına geldim Dümülcü Sultan

Acları doyurdun susuz kandırdın
Sohbetine bülbülleri kondurdun
Gül bahçene yeşilleri doldurdun
Niyazına geldim Dümülcü Sultan

Bütün canlar huzuruna geldiler

Nice erler müştak oldu yüzüne
Verdiğini geri alan dünyasın

Muhammed Ali'ydi hep sana tâbi
Yarattın dünyayı onlardan ötürü
Taşları yürüten Bektaşî Veli
Böyle bir eri de alan dünyasın

Süleyman tahtını sen viran ettin
Şahının payını kuzguna attın
Fatima nesline ne zulüm ettin
Hasan Hüseyin'i de alan dünyasın

Nefsi Muhammed'se kendisi Ali
İsmi okuttum ol Battal Gazi
Yiğitler içinde şehresi nazlı
Böyle bir eri de olan dünyasın

Fakir Yusuf Hüda'sının bir kuşu
Mürşüdün Noyan'dan olmuştur aşu
Ağlayı ağlayı özünün yaşı
Zehir etti bana üç günlük yaşı

2

Gücün yeter yetmez olur
Sözün geçer geçmez olur
Zenginliğin orda burada kalır
Marallanma bu dünyada

Deli gönül fakir gönül
Kötülüğün yolda kalır
Dağ başında yeller alır
Söz oynatma bu dünyada

Neler gelir neler geçer
 Fakir gönül gaftan biçer
 Kalıbından rufun uçar
 İyilik yap bu dünyada

Olmaz böyle böyle olmaz
 La ile illeyi bilmez
 Bilmediği yoldan kalmaz
 Güzel söyle bu dünyada

Süleyman Köktaş yoldan kalma
 Boş sözlere hiç aldanma
 Şeytanın sözüne kanma
 Hoş görelim bu dünyada

2) Dini Ve Kutsallık Atfedilen Mekânlar

Çakırlardan çıktım yollara düşdüm
 Ulubey göbek kazadan geçtim
 Susuz ören Hacım Sultan düşdüm
 Yüzlerimi sürdüm hü diye diye

Teslim Sultan'a niyaz eyledim
 Sarı İsmayıl'a gönül bağladım
 Hacım Sultanın darına durdum
 Yüzümü sürdüm hü diye diye

Niyazi Baba şah erelerim
 Gaygusuz'la budala evelden varım
 Aptal Musa Sultan onların piri
 Yüzümü sürdüm hü diye diye

Yunus Emre'nin yolundan geçtim
 Ankara'da Hacı Bayram'a eriştim

Kırşehir'de Hacı Bektaş'a ulaştım
Yüzlerimi sürdüm hü diye diye

Süleyman Köktaş orlarda gezdim
Her pirin başında yazılar yazdım
Celalettin Rumi Mevlana yazdım
Yüzlerimi sürdüm hü diye diye

3) Kendilerince Kendileri (Gölpınarlı, 1963: 22).

Dünyanın sahibi büyük Allah'tır
Tanrı'nın elçisi Ahmedi Muhtar'dır
Kurani Kerim'de bütün anlatır
Hazreti peygamber Mustafa'mız var

Her kişiyi Ali veli bilmeyiz
Elin koduğunu asla almayız
Bilmedimiz o göllerde yüzmeyiz
Tanrı'nın aslanı Ali'miz vardır

Ağlamakla dinmez bizim yaşımız
Ummanlarda yüzer bizim gemimiz
Gerçekleri söyler bizim dilimiz
Kerbela çölünde kanımız vardır

Her babayı her dervişi bilmeyiz
Biz onların sırlarına girmeyiz
Yalan yanlış ilimlere kanmayız
Hacı Bektaş gibi pirimiz vardır

Ey Süleyman Köktaş böyle mi söyler
Ayni cem kardeşler hep seni izler
Ehlibeyt uğruna söylenen sözler
Mustafa Kemal gibi atamız vardır

4) İlim

Süal sormadan kendimi alamam
 Sormayınca bir yol bulamam
 Pasif olsam da hiç duramam
 Şu bizlere ilim verin erenler

Dergâhına geldik bel büke büke
 Dizine kapandık el öpe öpe
 Selam vererek gül yüzlü pire
 Şu bizlere ilim verin erenler

Bu dünyayı kurmuş evvel kuranlar
 Biz buraya geldin canım erenler
 Eşiyle dostuyla gönül verenler
 Şu bizlere ilim verin erenler

Zerreden başladık şeytan taşladık
 Yoksa taşlar iken günah mı işledik
 Horasan Karaöyük arasında kışladık
 Erbayın haber verin erenler

İlim pazarına geldik buraya
 Evliyayı enbiyayı koduk araya
 Firavun bindirdik bir aygır taya
 Musa'dan bir haber verin erenler

Ey Süleyman Köktaş böyle yaşacan
 Evliyayı enbiyayı sevmeyeni basacan
 Eşikten ocağa hep birdir bu can
 Aynı ceme ilim satın erenler

5) Hasbihal Tarzı Şiirler

Bin dokuz yüz otuzda doğdum anadan
 On yaşında yetim kaldım babadan
 Şikâyetim vardır benim kaderden
 Bana bu dünyayı dar eden felek

Dünya dedikleri döner deyirmen
 Dünya malı için sen de uyalan
 Bin yüz sene sonra geldi bir oğlan
 Ali Murtaza'yı var eden felek

Bu dünyada maksat âdem olmaktır
 Arayıp darayıp hakkı bulmaktır
 Kâmilî irfandan ilim almaktır
 İlim damarımı kör eden felek

Dünya malı için kire paslanma
 Nufun tufanına girip ıslanma
 Sözün garip olacaksa seslenme
 Şu garip gönlümü dar eden felek

Arz ettiğim felek bana görünmez
 Hüda'm gibi büyük Allah bulunmaz
 Emir olmayınca Hak'a varılmaz
 Emirsiz o Hak'ı göstermez felek

Süleyman Köktaş'ım söylerim böyle
 Şu yalan dünyada gönlünü eyle
 Varıp bir mürşüde gönlünü bağla
 Aydınlık dünyayı kör eden felek

6) Bedri Noyan Dedebaba'ya Duyulan Sevgi

Aydın ilinde oturan

İlim yükünü götüren
Her söze mana getiren
Sevgin bizde Noyan Baba

Kitapların yayın oldu
Her devlette beyan oldu
Zahir batın hayran oldu
Sevgin bizde Noyan Baba

Bu dönemde Ali sensin
Âşıkların dili sensin
Hacı Bektaş Veli sensin
Sevgin bizde Noyan Baba

Dergâhında şema yanar
Dervişlerin semah döner
Elinden içenler kanar
Sevgin bizde Noyan Baba

İmamların dalı sensin
Ehli beytin gülü sensin
Âşıkların dili sensin
Sevgin bizde Noyan Baba

Yusuf'un yoluna kuldur
Noyan'ın keremi boldur
Ağlatma bizleri güldür
Sevgin bizde Noyan Baba

KAYNAKLAR

Dergah. (1990). Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c.7.

GÖLPINARLI, Abdölbaki. (1963). Alevî-Bektaşî Nefesleri. İstanbul.

KOCA, Turgut. (1987). Güldeste, Nefesler, Ezgiler. Ankara..

KOCA, Turgut. (1990). Bektaşî Alevî Şairleri ve Nefesleri (13.yy.dan 20.yy.a Kadar). İstanbul.

TEMREN, Belkıs. (1994). Bektaşiliğın Eğitsel ve Kültürel Boyutu. Ankara.